

УДК 82-91:398.5(476)

І. Сліўкова

Прэшаўскі ўніверсітэт (Славацкая Рэспубліка)

**МІЖКУЛЬТУРНАЯ КАМУНІКАЦЫЯ – КУЛЬТУРНАЯ ІДЭНТЫЧНАСЦЬ:
НАРОДНЫЯ СТЭРЭАТЫПЫ Ў БЕЛАРУСКІМ КАНТЭКСТЕ**

Кампаратыўны аналіз элементаў нацыянальнай ідэнтыфікацыі і самаідэнтыфікацыі беларусаў уключае папарна звязаныя прыкметы дзяржаўнай і культурнай прыналежнасці: Беларусь – Расія і Беларусь – Польшча. Яны ўваходзяць у інтэрпрэтацыю характару і культуры беларусаў у назіраннях П. Васючэнкі, В. Акудовіча, А. Смаленчука і інш. На аснове работ беларускіх, чэшскіх і славацкіх сучасных аўтараў прасочваецца і інтэрпрэтуецца акцэнтаванне паказчыкаў нацыянальнай спецыфікі (непрыкметны народ, нязлосны, спакойны, незлапамятны, вынаходлівы, самаіранічны, выкарыстоўвае гумар як тэрапію і г. д.). У сучаснасці нацыянальныя асаблівасці не толькі адлюстроўваюцца і асвятляюцца сродкамі масавай інфармацыі, але праз пасрэдніцтва гэтага замацоўваюцца і ўкараняюцца, у тым ліку ў якасці міфаў. Станоўчыя і нейтральныя рысы ў самахарактарыстыцы беларуса дапаўняюцца крытычнымі характарыстыкамі з боку суседніх народаў. Народныя стэрэатыпы ў міжкультурнай камунікацыі вызначаюць і ўзаемнае параўнанне. Дыяхронна-сінхронны падыход раскрывае адносна стабільныя фактары тэрыторыі. У самаідэнтыфікацыі беларусаў важную ролю адыгрывае еўрапейскі кантэкст. Культурна-гістарычныя падзеі ў еўрапейскім маштабе ў значнай ступені паўплывалі на фарміраванне беларускай культурнай ідэнтычнасці і адлюстроўваюцца ў міжкультурнай камунікацыі.

Ключавыя словы: нацыянальная мадэль, этнічны стэрэатып, беларусы, калектыўныя паводзіны, ацэначны кампанент.

I. Slivková

University of Prešov (Slovak Republic)

**CROSS-CULTURAL COMMUNICATION – CULTURAL IDENTITY:
NATIONAL STEREOTYPES IN BELARUSIAN CONTEXT**

The comparative analysis of the elements of the Belarusians' national identity and self-identification encompasses the paired features of state and cultural affiliation: Belarus – Russia and Belarus – Poland. These form part of the interpretation of the Belarusians' character and culture in insights by P. Vasiuchenko, V. Akudovich, A. Smalianchuk and others. The works by contemporary Belarusian, Czech and Slovak authors serve as a basis for tracing and interpreting the way of emphasizing national indicators (a nation that is inconspicuous, placid, calm, forgiving, inventive, self-ironic, using humour as a therapy etc.). Currently, national features are reflected in the mass media and are thus getting fixed and deeply rooted, in particular as myths. Positive and neutral features in the Belarusians's self-description are complemented by critical characteristics by their neighbouring nations. National stereotypes in cross-cultural communication also determine the reciprocal comparison. Overcoming prejudice for the sake of successful communication and empathy are then taken as a basis for cross-cultural communication. Diachronic and synchronic approach reveals relatively stable area factors. The European context plays an important role in the Belarusians' self-identification. Cultural and historical events on a European scale have had a significant influence on the formation of Belarusian cultural identity and are reflected in cross-cultural communication.

Key words: national model, ethnic stereotype, the Belarusians, collective behaviour, evaluative component.

«(...) Культуры агрэсіўнейшыя, чым іх носьбіты – народы. У войнах паміж народамі настане хоць некалі перамаг'е, у войнах культур перапынку не бывае. Таму ў войнах культур загінула больш культур, чым ва ўзброеных канфліктах народаў» [1, с. 124; тут і далей у нашым перакладзе з чэшскай мовы; далей у спасылцы на гэта выданне ўказваецца толькі старонка].

Уводзіны. Жыццё ў грамадстве прадвызначае, што чалавек уключаецца ў шматлікія адно-

сіны і прымушаны падтрымліваць больш цесныя і больш шырокія асобныя кантакты, якія называюцца сацыяльнай інтэракцыяй. Пад гэтым паняццем хаваецца стракатасць і разнастайнасць чалавечых дачыненняў, пасрэдніцтвам якіх мы будзем свой сацыяльны статус, кажучы прасцей, наша праяўленне робіць з нас таго, кім мы ёсць, г. зн. мы такія, якімі нас бачаць іншыя (не толькі як гаворым, але і як сябе паводзім, якія погляды прэзентуем у грамадстве ці ў прыватным жыцці

або ў сацыяльных сетках, як выконваем свае абавязкі і г. д.). Падставай камунікацыі выступае спазнанне самога сябе. Падставай міжкультурнай камунікацыі як камунікацыі ўнавага праяўлення дзвюх або некалькіх культур выступае веданне не толькі замежнай мовы, але і больш шырокіх культурных сузалежнасцяў. Напрыклад, іншаземец не зразумее славацкае слова *Kocúrkovo* ('абсурднае і бязглуздае вядзенне і вырашэнне спраў афіцыйнымі асобамі'), чэшскае *švejkovina* ('паводзіны ў стылі літаратурнага героя Швейка') ці беларуска-скія выразы *tutejšyja* (*tutejšyja*) і *людзі на балоце* (*ludzi na baloce*), калі не ведае славацкай, чэшскай ці беларускай літаратуры. Сваю адметнасць і адрознасць іншых мы заўважаем найперш у міжкультурнай камунікацыі.

Асноўная частка. Міжкультурная камунікацыя – гэта камунікацыя дзвюх ці некалькіх культур не толькі на падставе валодання замежнай мовай, але і ведання розных тыпаў культурнай спецыфікі, зыходзячы з чаго ажыццяўляецца выбар паводзін. Ад гэтага залежыць неабходнасць не толькі як мага болей ведаць пра іншую культуру, але ў першую чаргу спазнаць сябе самога. Робячы кампаратывны аналіз успрымання нацыянальных культур папарна: Беларусь – Расія і Беларусь – Польшча, мы зыходзілі з матэрыялаў эсэ В. Акудовіча і А. Смалянчука.

В. Акудовіч, акрамя іншага, піша, што Расія з'яўляецца натуральным складнікам у асобе індывідуумаў Беларусі: «Мы беларусы. Іншымі словамі, нечым вельмі істотным адрозніваемся ад усіх астатніх (як і ўсе астатнія адрозніваюцца паміж сабой). А складнік «Расія» уяўляе ў асобе беларуса менавіта адзін з фактараў іх адрознення. Між іншым адрознення ў першую чаргу ад самой Расіі» [1, с. 113]. Ва ўспрыняцці цытаванага аўтара ацэнка сувязяў Беларусі і Расіі прыводзіць да разваг у інтэнцыях: набытак або страта. Падобным чынам з гістарычнага ракурсу апісвае сувязі Беларусі з Польшчай А. Смалянчук. Польская прысутнасць, паводле яго меркаванняў, з'яўляецца істотным фактарам беларускай гісторыі. Ужо ў першых працах гістарычнага характару К. Каліноўскі адкрыта выступае супраць рускіх, але адносіны да палякаў адкрыта не выказвае – піша пра іх як пра «сваіх», дарэчы ў творы «Лісты з-пад шыбеніцы» заклікае беларусаў супрацоўнічаць з «кваршаўскімі братамі» супраць Расіі. Акудовіч і Смалянчук сыходзяцца ў тым, што ўплыў суседніх краін на беларускую народнасць быў значны і істотны. Смалянчук прыводзіць досыць радыкальны погляд: «Палітыка гвалтоўнасці практыкавалася стагоддзямі. Пачалася ўладарствам Польшчы і дасягнула вяршыні ў абдымках маскоўскага абсалютызму» [2, с. 131].

Калектыўныя меркаванні і паводзіны вызначаюцца культурнымі стандартамі, г. зн. сістэмай

такіх формаў паводзін, якімі скіроўваецца дадзенае культурна-моўнае ўтварэнне (напр., якія яно мае каштоўнасці і маральную арыентаванасць, якія мае законы, якія ў яго традыцыі, што лічыцца сацыяльным табу). Камунікацыі ўнавага паводзіны пры гэтым у значнай меры суб'ектыўныя, іх у вялікай ступені акрэслівае наша асоба, у прыватнасці – уласцівасці характару, тэмперамент, уроджаныя здольнасці і здатнасці, якія характарызуюць нас як індывідуальнасць, адрозную ад астатніх. Культурныя стандарты і ўспрыняцце беларусаў вачамі беларусаў інтэрпрэтуем паводле тэксту П. Васючэнкі: «Як незаўважны народ беларусы не імкнуцца да таго, каб іх вельмі любілі. Мы не амерыканцы і не рускія, для якіх чужая любоў жыццёва неабходная. Для беларусаў істотней, каб іх пакінулі ў спакоі. Беларусы і не адчуваюць вялікай любові да іншага народу або этнікума» [3, с. 88]. Да асноўных характарыстык беларусаў належаць, паводле П. Васючэнкі: ціхмянасць, згода, немагчымасць ненавідзець, гумар (тэрапія смехам), самаіронія (ахоўны панцыр), прагматызм, кемлівасць, трываласць, вынаходлівасць, схаваная экзистэнцыя. Да характарыстык, якія складаюць аснову беларускай народнасці, паводле Акудовіча, належыць спонтанны фаталізм беларусаў, праблематыка адсутнасці нацыянальна арыентаванай інтэлігенцыі ў перыяд складвання нацыянальнасці, але і высакароднасць іх паводзін і так званы партызанскі міф. У большасці аналізаваных аўтараў заўважаюцца некалькі аднолькавых, паўтораных назіранняў: фаталізм, пацыфізм, гумар і трываласць. Усе гэтыя адзнакі можна аднесці да т. зв. нацыянальных стэрэатыпаў, істотных для спяховай міжкультурнай камунікацыі (гл. [4], [5]).

Стэрэатып становіцца прыладай інтэрпрэтацыі свету, на падставе чаго мы затым фарміруем погляды і меркаванні. Падобныя культурныя стэрэатыпы ўзнікаюць на базе энкультурацыі і сацыялізацыі, прычым іх можна лічыць пэўнымі формамі міфаў і сімвалаў. Значную ролю пры пашырэнні стэрэатыпаў адыгрывае, акрамя іх перадачы з пакалення ў пакаленне, і непасрэднае назіранне за імі, а ў сучаснасці таксама і ўплыў медый. Такім чынам укарэнення стэрэатыпы (кадыфікаваныя – паводле Кашцяловай [6] часта выкарыстоўваюцца пры тлумачэнні т. зв. культурных узораў, якія характарызуюць пэўную культуру.

Этнічны стэрэатып – гэта схематычны спосаб глядзець на іншых, гэта спрошчанае ўяўленне пра іншы народ. Гэты феномен прыводзіць да класіфікацыі рэчаіснасці паводле пэўных структур і абагульненняў (ацэнка калектыву, ігнараванне індывідуума). Такі стэрэатып выступае складнікам нацыянальнай міфалогіі, вылучае і ўзвышае ўсталяваныя характарыстычныя рысы. Ён можа быць пазітыўны (французы, гаралы...), але

і негатыўны (варварства, алкагалізм, глупства...). Часцей за ўсё мы і тыя, іншыя, адрозніваемся менавіта пазітыўнымі і негатыўнымі прыметамі, як гаварылася вышэй – наша сукупнасць ацэньваецца станоўча, а тая іншая (не наша) – негатыўна. Гэта справядліва і ў дачыненні да ўказанай камбінацыі культур – беларусы самі сабе прыпісваюць пераважна пазітыўныя ці хаця б нейтральныя характарыстыкі, прычым прадстаўнікі чужых культур – як рускія, так і палякі заўважаюць негатыўныя бакі. У такім выпадку стэрэатыпы ўключаюць, акрамя апісальнага аспекту, і ацэначны кампанент. Стэрэатып можа быць рацыянальным (узнікае ў працэсе пазнання) або ірацыянальным (сфармаваным эмоцыямі). Прагматычна ён выкарыстоўваецца ў першую чаргу як прылада прапаганды, напрыклад, пры прэзентацыі Славакіі звычайна акрамя акцэнтавання прыгажосці прыроды і гістарычнай культурнай спадчыны, падкрэсліваецца і прыгажосць славацкіх жанчын, добрасардэчнасць і гасціннасць славакаў, выдатны смак славацкіх страў альбо напоў і да таго. Аднак стэрэатыпныя ўяўленні пра іншых дазваляюць нам вызначыць межы свайго асяроддзя. Яны функцыянуюць як адзін з аўтаматычных спосабаў класіфікацыі вонкавага свету, што для нас небяспечна, і таму іх трэба прымаць пасля сур'ёзнага разважання і ўзважвання іншых магчымасцяў. Часта гэта акалічнасць выступае прычынай міжкультурнай насцярожанасці і не падтрымлівае базавыя міжкультурныя кампетэнцыі. Як указвае Кашцялова, перанятая стэрэатыпы маюць значныя кагнітыўныя, эмацыянальныя і свядомасныя (біхэварыяльныя) імплікацыі як для асобных членаў сукупнасці, так і для ўсёй сукупнасці. Самым простым спосабам пераадолець стэрэатыпы з'яўляюцца, акрамя адукацыі, атрымання вопыту міжкультурнага дыялогу, пастаянны кантакт з іншасцю (эмпатыя, выслухванне іншых і г. д.). Стэрэатып неабходна адрозніваць ад прымхі, якая выступае вузейшым паняццем і змяшчае апырэры негатыўную і суб'ектыўную ацэнку іншых. Прымхі – гэта адмоўнае і нават варожае стаўленне да чалавека, які належыць да пэўнай сукупнасці, толькі за тое што ён уключаны ў гэту сукупнасць, а таму мяркуецца, што мае непрымальныя ўласцівасці, якія гэтай сукупнасці прыпісваюцца [7, с. 23]. Напрыклад, быццам кожны мігрант – тэрарыст. Быццам кожны чэх – атэіст. Быццам кожны рускі – п'яніца і да таго. У міжкультурнай камунікацыі, ды не толькі ў ёй, стэрэатыпы часта становяцца прыладай узаемага параўнання.

Стэрэатыпнае этнічнае і культурнае ўспрыняцце адлюстроўваецца таксама ў беларускапольскіх і беларуска-рускіх адносінах. Напрыклад, падкрэслена адрознага сацыяльнага статусу

беларусаў і палякаў. Як піша Смалянчук: «Беларускі народ складаўся як этнакультурная адзінка, і для яго ідэолагаў у першую чаргу было важным захаванне і развіццё этнічных і культурных знакаў беларускасці. Аднолькава важную ролю адыгрыў і сацыяльны канфлікт на беларускай вёсцы, які часта пераходзіў да нацыянальнага выступлення «беларускага мужыка» супраць «польскага пана» [2, с. 133]. Тыповыя супраць палякаў выпадкі, якія сфармуляваліся ў гістарычным працэсе ў тагачасных і літаратурных крыніцах і дасюль не поўнасьцю пераадолены – гэта паланізацыя вышэйшых слаёў беларускага грамадства, аслабленне беларуска-літоўскай дзяржавы, палітыка нацыянальнай асіміляцыі ў Заходняй Беларусі ў 20–30 гг. XX ст.

Аднак гэтыя стэрэатыпы пашыраюцца яшчэ на адну характарыстыку. Паводле Акудовіча, з перамогі рускай культуры на Беларусі была зроблена бессэнсоўная выснова (стэрэатып і нават прымха), што беларусы і рускія падобныя «ямаль як двойняты» [1, с. 125].

Культура мае ў рамках міжкультурнай камунікацыі ключавое значэнне, таму важна інтэрпрэтаваць тэрмін *культура* і выбраць прыдатнае для дадзенай сітуацыі значэнне. З псіхалагічнага пункту погляду культура выступае вынікам паводзін людзей у мінуласці і адначасова кіраваннем іх паводзін у будучым. Гэта значыць, што людзі культуру ствараюць, і пры гэтым адначасова прытрымліваюцца яе правіл, падпадаюць пад яе кіраванне. Калі зыходзіць з пададзенай вышэй дэфініцыі, то базавымі асновамі культуры павінны быць мова, ментальнасць, этнічная прыналежнасць і сістэма каштоўнасцяў у пэўнай сукупнасці людзей, у такім выпадку гаворым пра т. зв. этнічную культуру, альбо нацыянальную культуру (паводле [8, с. 31]). З гэтым цесна звязаны тэрмін *этнічная прыналежнасць* (этніцыта). Яе асноўнымі дэтэрмінантамі, якія забараняюць асіміляцыю этнасу, лічацца мова, рэлігія, сацыяльная структура, тэрыторыя, праявы матэрыяльнай культуры і калектыўная памяць (паводле [6, с. 32]). Аднак гісторыя шматлікімі прыкладамі паказвае, што ніводзін з пералічаных знакаў не мае такой стабільнасці, каб сваёй адсутнасцю быў здольным змяніць уяўленне чалавека наконт сваёй прыналежнасці да пэўнай этнічнай сукупнасці. Напрыклад, адсутная тэрыторыя ці дзяржаўнае ўтварэнне не перашкодзілі палякам, беларусам ці яўрэям і да таго адчуваць сябе адпаведна палякамі, беларусамі, яўрэямі; у аднолькавай меры спрэчная і наяўнасць мовы, напрыклад, калі ў гістарычным аспекце фармулююцца доказы самастойнасці славацкай мовы ў дачыненні да чэшскай або македонскай мовы ў адносінах да балгарскай і да таго. Дарэчным прыкладам у гэтай сувязі можа быць таксама эміграцыя –

эмігранты ў большасці выпадкаў хоць і пакідаюць краіну, але захоўваюць сваю этнічную прыналежнасць. І таму этнічная прыналежнасць дэфінуецца праз існаванне ва ўзаемным кантакце з іншымі, у дачыненні *мы і тыя іншыя* (адрозныя ад нас). У рамках такіх дачыненняў дэфінуюцца і базавыя прынцыпы адрознення; з якіх усеагульнымі з'яўляюцца мова, калектыўная памяць і тэрыторыя. Як, напрыклад, феномен т. зв. Тутэйшасці у беларусаў, калі людзі вызначаюць сябе як насельнікаў пэўнай тэрыторыі, людзей, якія тут жывуць (беларускае слова *тут* і стала асновай прыведзенага тэрміна). Гэта азначэнне ўпершыню з'явілася ў час народнага адраджэння ў творчасці класіка беларускай літаратуры Янкі Купалы (рубеж XIX і XX стст.), але ў выглядзе розных сімвалаў праходзіць праз беларускую культуру аж да сучаснасці (як назва літаратурнага аб'яднання, як метафарычны вобраз у творчасці сучасных аўтараў, у тэкстах песень і г. д.). Усе тры аналізаваныя аўтары Акудовіч, Смалянчук і Васючэнка таксама апрыраюць тэрмінам «тутэйшыя» як устойлівым складнікам беларускай культуры (і ідэнтычнасці). Ідэя цеснай сувязі з прасторай жыцця да нашага часу вельмі актуальная: «Таму і сёння беларусы ўспрымаюць Беларусь як кансалідаваную цэласнасць толькі (і выключна) праз інстынкт тэрыторыі, а не праз ідэю калектыўнага «я» [1, с. 115], аднак такая асаблівасць прасочваецца не толькі ў беларускім кантэксце. І паводле вынікаў назірання Еўрабарометра (2010), большасць насельнікаў еўрапейскіх краін атаясамлівае сябе са сваёй роднай краінай: «Нацыянальная ідэнтычнасць у такім выпадку ў першую чаргу звязана з пэўнай тэрыторыяй, культура стаіць на другім месцы» [9].

Яшчэ больш складаная дэфініцыя ідэнтычнасці, таму што яна сведчыць не толькі пра адносіны да іншых, але і да сваіх, і ў першую чаргу да сябе самога. Ідэнтычнасць можа быць індывідуальная, калектыўная, асобная, грамадская і г. д. Чалавек у часе свайго жыцця не належыць адной супкупнасці, але пасрэдніцтвам розных сацыяльных дачыненняў уваходзіць у розныя супкупнасці, правілы, а таксама і каштоўнасці якіх прымае, у выніку чаго асновы яго ідэнтычнасці ў працэсе гэтага мяняюцца. Такім чынам, як

і этнічная прыналежнасць, ідэнтычнасць можа мець нацыянальныя або культурныя асаблівасці, у вялікай меры вызначаць пазіцыю чалавека ў грамадстве.

У ракурсе гістарычных падзей знаходзім адказ на пытанне дэфінавання беларускай ідэнтычнасці: «Цэлымі стагоддзямі Беларусь, якую не абмінуў ніводны вялікі еўрапейскі канфлікт, захоплівалася і ўціскалася <...>. Каб у такой сітуацыі выжыць і захаваць свой род, нашым людзям не заставалася нічога іншага, як з партызанскага спосабу жыцця зрабіць паўсядзённую норму, незалежна ад таго, ці хаваліся яны ў лясах альбо – на вачах у чужынцаў – самі ў сябе» [1, с. 123].

Ролю беларусаў пры фарміраванні еўрапейскай культуры ўзнялі і Акудовіч, і Смалянчук. А калі ўлічваць, што ў кожным міжкультурным дачыненні гаворка ідзе пра ўзаемны працэс, неабходна канстатаваць, што і еўрапейская культура мае вялікую заслугу ў тым, якую культурную ідэнтычнасць маюць беларусы: «Нарэшце мусім сваю шматмоўнасць, мультикультурнасць і мультиканфесійнасць зразумець не як хібу, якую неабходна выправіць дзеля гамагеннай Беларусі (замкнутаі у якімсьці адзіным геапалітычным маштабе), але як аграмадную каштоўнасць. Бо менавіта гэта мнагастайнасць, якую мы прэзентуем, – гэта не субежжа выпадковых акалічнасцяў, але плод мноства падзей, якія адбыліся на нашай зямлі на працягу мінімальна аднаго тысячагоддзя» [1, с. 127].

Заклучэнне. Дыяхранна-сінхронны падыход да вывучэння міжкультурнай камунікацыі і культурнай ідэнтычнасці ў сувязі з народным стэрэатыпам шырока абмяркоўваецца, асэнсоўваецца і асвятляецца беларусамі ў еўрапейскім культурна-гістарычным кантэксце. Прасочваецца адносна стабільны фактар тэрыторыі. У самаідэнтыфікацыі беларусаў важную ролю адыгрывае менавіта еўрапейскі кантэкст, у якім выяўляюцца не толькі факты адрознення, але і падобнасці ў спосабах і формах нацыянальнай ідэнтыфікацыі. Культурна-гістарычныя падзеі ў еўрапейскім маштабе ў значнай меры паўплывалі на фарміраванне беларускай культурнай ідэнтычнасці і адлюстроўваюцца ў межкультурнай камунікацыі.

Літаратура

1. Akudovič V. My a Rusko // Neznáme Bělorusko. Praha: Nakladatelství Dokořán, 2005. S. 113–127.
2. Smalančuk A. My a Polsko // Neznáme Bělorusko. Praha: Nakladatelství Dokořán, 2005. S. 128–150.
3. Vasiučenka P. Bělorus očima Bělorusa // Neznáme Bělorusko. Praha: Nakladatelství Dokořán, 2005. S. 71–95.
4. Bouzek J. Jak se domluvit s jinými? Úvod do mezikulturní komunikace. Praha: TRITON, 2008. 175 s.
5. Slivková I. Úvod do interkulturnej komunikácie. Prešov: PU, 2015. 110 s.
6. Košťálová P. Stereotypní obrazy a etnické mýty. Kulturní identita Arménie. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2012. 315 s.
7. Kosek J. Právo (n)a předsudek. Historické, filozické, sociálně psychologické, kulturní a právnické souvislosti stereotypů a předsudků. Praha: Dokořán, 2011. 351 s.

8. Průcha J. Interkulturní komunikace. Praha: GRADA, 2010. 200 s.
9. Pecníková J.: Sociologické a kultúrne aspekty interkulturnej komunikácie v kontexte francúzskej kultúrnej identity na základe vybraných literárnych diel // *Jazyk a kultúra* 16, 2013. Available at: www.ff.unipo.sk/jak/16_2013/pecnikova.pdf (accessed: 20.05.2015).

References

1. Akudovič V. My a Rusko [We and Russia]. *Neznáme Bělorusko* [The unknown Belarus]. Praha, Dokořán Publ., 2005, pp. 113–127 (In Czech).
2. Smalančuk A. My a Polsko [We and Poland]. *Neznáme Bělorusko* [The unknown Belarus]. Praha, Dokořán Publ., 2005, pp. 128–150 (In Czech).
3. Vasiučenko P. Bělorus očima Bělorusa [Belarus through the eyes of a Belarusian]. *Neznáme Bělorusko* [The unknown Belarus]. Praha, Dokořán Publ., 2005, pp. 71–95.
4. Bouzek J. Jak se domluvit s jinými? Úvod do mezikulturní komunikace [How to make terms with others? Introduction to cross-cultural communication]. Praha, TRITON Publ., 2008. 175 p.
5. Slivková I. Úvod do interkulturnej komunikácie [Introduction to cross-cultural communication]. Prešov, PU Publ., 2015. 110 p.
6. Košťálová P. Stereotypní obrazy a etnické mýty. Kulturní identita Arménie [Stereotype images and ethnic myths. Cultural identity in Armenia]. Praha, Sociologické nakladatelství. SLON Publ., 2012. 315 p.
7. Kosek J. Právo (n) a předsudek. Historické, filozofické, sociálně psychologické, kulturní a právnické souvislosti stereotypů a předsudků. Praha, Dokořán Publ., 2011. 351 p.
8. Průcha J. Interkulturní komunikace [Cross-cultural communication]. Praha, GRADA Publ., 2010. 200 p.
9. Pecníková J. Sociologické a kultúrne aspekty interkulturnej komunikácie v kontexte francúzskej kultúrnej identity na základe vybraných literárnych diel [Sociolinguistic and cultural aspects of cross-cultural communication in the context of French cultural identity on the basis of selected works of fiction]. *Jazyk a kultúra* [Language and Culture], 16, 2013. Available at: www.ff.unipo.sk/jak/16_2013/pecnikova.pdf (accessed 20.05.2015).

Инфармацыя пра аўтара

Сліўкова Івана – доктор філософії, магістар, викладчык кафедри центральноєвропейських досліджень філософського факультета. Прэшаўскі ўніверсітэт (08001, г. Прэшаў, вул. 17 Лістапада, 1, Славацкая Рэспубліка). E-mail: ivana.slivkova@unipo.sk

Information about the author

Slivková Ivana – DSc (Philosophy), Master of Arts, lecturer, the Department of Central European Studies. The University of Prešov (1, 17 Listapada str., 08001, Prešov, Slovak Republic). E-mail: ivana.slivkova@unipo.sk

Паступіў 28.03.2016